

EBBA WITT-BRATTSTRÖM

Könsmedveten litteraturforskning i USA

*I Sverige befinner vi oss långt ifrån
en integrering av ett kvinnoperspektiv i den etablerade
vetenskapen. I USA sker just nu ett genombrott inom litteratur-
vetenskapen, rapporterar Ebba Witt-Brattström. Både män
och kvinnor behandlar feministiska ämnen och kvinnorna utgör snart
hälften av lärarna. Men kritiska röster höjs – den akademiskt
gångbara feminismen framställs ibland som en abstrakt
teori, isolerad från den politiska
verklighetens kvinnor.*

När jag möter Susan Stanford Friedman, professor på University of Wisconsin, Madison, viftar hon stolt med ett konferensprogram som just har kommit ur trycket. Hon har organiserat en internationell konferens under rubriken »Narrative Literature and Poetics» som ska gå av stapeln andra veckan i april på hennes universitet. Susan Stanford Friedman arbetar halvtid på »Department of english literature» och leder på sin andra halvtid universitetets »Women's studies program». Hennes imponerande tankekapacitet visar sig i en skur av välriktade satsar, endast avbrutna av ett smittande, bullrande skratt.

– Vi befinner oss i en ny fas av kvinnolitteraturforskningen! Titta i programmet för den här konferensen. Det är ingen speciell feministisk konferens, ändå behandlar drygt hälften av totalt ett hundratal föredrag ämnen som man för några år sedan skulle klassificerat som typiskt »kvinnliga»! Och det är inte bara kvinnor som skriver dessa föredrag, det är också män.

Jag bläddrar i programmet och finner omedelbart mängder av rubriker av mer feministisk standardtyp som »Maternal Narratives», »Writing as Woman», »Little Nell and her Male Spies», »A Daughter's Revisionary Narrative», »Politics of Narrative in Women's Diaries and Journals» – föredrag som ska hållas av kvinnliga forskare.

Under rubriken »Reader I buried Him», »Women's textual violence» finner jag två män som föredragshållare. Uppenbarligen kan de se en aggressiv aspekt i hur kvinnliga författare beskriver män, något som kvinnliga forskare inte vill se. Det är intressant. En tredje man skriver om kvinnoförtrycket hos Wordsworth, Shelley och Coleridge. Några andra manliga forskare tar för sig och utreder kvinnliga författarskap. För en svensk litteraturvetare ter sig detta som rena rama eldorado. En intellektuell situation där varken män eller kvinnor bortser från könet som komplicerande och berikande faktor! När jag informerar professor Stanford Friedman om läget i den svenska litteraturvetenskapen, och berättar att min institution i Stockholm för närvarande har en (1) anställd kvinnlig lärare, och att studenterna, till övervägande delen kvinnor, blir uppmanade att läsa kvinnliga författare extensivt, dvs enbart för den händelse de har tid och lust, så får jag tveklöst rådet av henne: emigrera. Men jag är mer intresserad av att lära av de framgångsrika feministerna i USA. Hur har mina amerikanska kolleger burit sig åt för att få till stånd en akademisk diskussion i vilken det är en självklarhet att både kvinnor och män bedriver könsmedveten forskning? undrar jag.

– När jag var student här, under mitten av 60-talet, fanns det professorer som inte tillät

kvinnor att delta i deras seminarier, berättar Susan Stanford Friedman. Det gällde särskilt historia. Inom mitt ämne, engelsk litteratur, var tre lärare av 80 kvinnor. Jag behövde inte läsa en enda kvinnlig författare för att ta min filosofie doktorsexamen. Inte ens Jane Austen! Jag minns att jag ödmjukt anhöll om att få studera Virginia Woolf och att jag erhöll nådigt tillstånd – men endast om jag kunde bevisa att detta studium var relevant för min vetenskapliga frågeställning!

– I dag, tjugo år senare, är allt förändrat. Kvinnliga författare ses som auktoriteter i likhet med manliga författare. Av 80 lärare är nästan hälften kvinnor. Av dessa bedriver åtta feministisk forskning. Nio skulle jag kanske säga, för vi har en man som gör det också. 40% av våra studenter söker sig hit enkom för att få studera »feminist criticism», dvs kvinnolitteraturforskning.

Till feminism via poststrukturalism

Susan Stanford Friedman är en fullgod representant för den intellektuella feminstyp (med judiskt påbrå) som varit drivande från allra första början i den amerikanska kvinnolitteraturforskningen. Kate Millet var en av de första. Hon blev känd över en natt för avhandlingen *Sexual politics* som beskrev det symboliska förtrycket av kvinnor från myten om Pandoras ask till Henry Millers sexböcker. Några år in på 70-talet skiftade forskningen fokus och inriktade sig på att i stället försöka uttröna historiska och motiviska samband mellan kvinnliga författarskap. Elaine Showalters *A literature of their own* liksom Ellen Moers *Literary Women* kom bägge 1977. Med företrädare som Sandra Gilbert och Susan Gubar (*The madwoman in the attic*, 1982) har riktningen nått sin kulmen och blivit anständig, dvs flyttat in på universiteten för att stanna. I den fas den nu befinner sig i vänder man blicken mot den manliga litterära traditionen. Den ska ses över med nya, feministiska ögon. Gilbert och Gubar har just lanserat det första av sina tre band om modernismen (*No man's land*). Deras arbetshypotes är att se modernismen som en kontrarevolutionär rörelse, ett svar på 1900-talets kvinnoemancipation.

Parallellt med den här mer historiskt grundade kvinnolitteraturforskningen har det växt fram en stor feministisk dekonstruktivistisk tradition som hämtar sin teoretiska inspiration från franska namn som Lacan, Kristeva, Derrida. Toril Mois bok *Sexual/Textual politics* (1986) är ett exempel på vad denna riktning har att erbjuda, liksom Alice Jardines *Gynesis* (1987).

Professor Stanford Friedman menar att kvinnolitteraturforskningen har en uppgift när det gäller att »historiskt grunda» denna teoretiska traditions abstrakta intellektuella spel.

– Många unga studenter kommer via poststrukturalismen till feministisk litteraturvetenskap i dag. Det innebär att en konflikt uppstår mellan poststrukturalistisk, dekonstruktivistisk feminism och mer sociologiskt influerad kvinnolitteraturforskning som placerar de litterära texterna i en historisk kontext. Jag hade en »graduate» student som förläskade sig i fransk psykoanalytisk teori – en fantastisk människa som läste allt, och verkligen satte sig in i saken. Hennes avhandling var mycket lacaniansk och analyserade en roman som behandlade incest. Jag anlidade henne till mina kvinnokurser för att hon skulle få upp ögonen för att om man undervisar på en introducerande kurs i »Women's studies» och tar upp ämnet incest, så kommer med all säkerhet någon fram till en efterlektionen och säger »Jag är en 'incest survival'». Jag ville att hon skulle förstå att incest inte bara är ett intellektuellt spel i en text. Men jag vet inte om det kommer att avsätta några spår i hennes vidare forskning. Hon tillhör en ny generation som inte, till skillnad från min generation akademiker, först varit tvungen att utveckla två hjärnor – en traditionellt akademisk och en passionerat feministisk – för att sedan gå igenom den mödosamma, men lärorika, integreringsprocessen för att kunna tänka helt och självständigt.

Feminism för börsmäklare

– Det verkligt revolutionerande med feministisk litteraturforskning är inte att ett nytt ämne tillförs det existerande kunskapssystemet,

Annmari Olsson. Ur »I love you I love you», Bokförlaget Korpen, 1984.

säger Margaret Homans, professor på Yale. Jag träffar henne i en sällsynt skrutlig lokal som hyser Yale Women's studies.

– Framför allt innebär ett kvinnovetenskapligt perspektiv att ljuset äntligen faller över hur ofullständigt och godtyckligt det s k universella, objektiva värdesystemet är. Till sammans med våra manliga kolleger befinner vi oss nu i ett jättelikt revisionsföretag när det gäller det analytiska projektet. Där har vi en ledande roll eftersom feministisk litteraturforskning är en del av feministisk teori-bildning, och därmed – i motsats till den traditionella litteraturforskningen – befinner sig utanför akademien och i befruktande kontakt med ämnesområden som historia, psykoanalys, antropologi och sociologi.

Margaret Homans är i likhet med sin kollega Stanford Friedman i Wisconsin ledare på halvtid av »Women's studies»-programmet på sitt universitet och undervisar halvtid på »Department of english literature». Yale är ett av de verkliga överklass- och högstatusuni-

versiteten i USA. Medan University of Wisconsin, som grundades 1847, redan under inbördeskriget på 1860-talet öppnade sina portar för kvinnor (fast med speciella kvinno-scheman) så hör Yale i likhet med exempelvis Harvard och Princeton till de mansbor-gar som först under de senaste 20 åren har gläntat på dörren för kvinnliga studenter. Homans berättar med ett kryddat leende att den första kullen, till vilken hon hörde, släp-pes in uttryckligen för att de manliga studen-terna vägrade komma till ett enkönat campus-område...

– Det var en utmaning att vara pionjär. Jag hade stor hjälp av den dialog jag fick igång med de på många sätt tillmötesgående men definitivt patriarkalt inriktade manliga auktoriteterna på min institution, som Harold Bloom och J Hillis Miller. Min avhandling är skriven emot dem. De stimulerade mig att tänka själv.

– Nu har vi en generation studenter som läser »feminist criticism» som ett ämne på

schemat. De lär sig att tillämpa feministiskt färgad psykoanalytisk teori på litterära texter, utan att behöva vara feminister. Det tycker jag är helt okay om de ska bli advokater eller börsmäklare. Men inte om de ska bli forskare och skriva en avhandling.

– Själv har jag blivit alltmer misstänksam till att använda psykoanalytisk litteraturteori, av den anledningen att det är den disciplin som lättast har vunnit insteg i akademiska sammanhang. Jag tror att det beror på att den utesluter andra raser än den vita, och andra klasser. Vi kvinnolitteraturforskare har nu byggt upp en egen kanon, en kvinnlig, som ett svar på den traditionella, mansdominerade. Det visar egentligen bara att vi delar klass- och rasfördomar med den kultur vi egentligen borde kritisera. Det oroar mig att våra studenter tror att »feminist criticism» är något abstrakt och helt annat än den verklighet vi lever i som vita, bruna, svarta, gula kvinnor. Därför har jag nu gått över till att studera färgade amerikanska författarinnor. Där finns en automatisk koppling till en politisk feminism som i dag är mer opassande än någonsin. Det är definitivt inte den professor Peter Brooks, en av Yales manliga litteraturauktoriteter, syftar på när han säger »Var och en som är värd namnet litteraturforskare i dag måste vara något av en feminist».

– Kvinnorna och det de står för, teoretiskt, har kommit för att stanna. Förra året producerade de inte mindre än 59% av alla avhandlingar. De får fortfarande vänta längre på tjänster än sina manliga kolleger, men de får dem till slut. Snart innehar de 50% av totala antalet universitetstjänster i litteraturvetenskap.

I den vanligaste textantologin för collegebruk, *The Norton anthology of English literature*, fanns 1962 inte en enda kvinna med i första bandet (som går fram till 1800). I förra årets utgåva har man plötsligt lyckats gräva fram inte mindre än tio kvinnor till första bandet.

På slagfältet, i salongen

Barbara Johnson, professor i jämförande litteratur på Harvard, har framfört misstanken att kvinnornas segertåg på litteraturveten-

skapens område endast är ett tecken på dess sjunkande status. Det är ett område som männen lämnat och som därför alltmer öppnas för kvinnorna, hävdar hon. Men det sker trots allt inte utan blodiga strider, vilket kan tolkas som ett tecken på att inte alla män delar Johnsons bedömning. Både Stanford Friedman och Homans understryker kampen för att revidera kurslistor och refererar till sega förhandlingar över hela USA med sura herrar som envist håller fast vid att en manlig litterär tradition inte är ett resultat av könstänkande, utan av ett kvalitets- och klassikerkraterium. Feministerna citerar då gärna Virginia Woolfs stillsamma men ännu gångbara påpekande från 1900-talets början:

»Det här är en viktig bok, anser kritikern, därför att den handlar om krig. Det här är en obetydlig bok, därför att den handlar om känslolivet hos kvinnor i en salong. En scen på ett slagfält är viktigare än en scen i en butik – överallt och på långt mer subtila sätt existerar denna skillnad i världen.» (s 86 i *Ett eget rum*, 1977)